

III

HET AGORAMODEL ALS WERELDORIËNTATIE

*‘Ken je de leidende
beginselen van de sferen,
dan weet je de weg wel
zo’n beetje in de wereld’*

Je hebt het steeds over sferen gehad. Wat zijn dat eigenlijk precies?

Sferen zijn associaties van mensen die zich rond een bepaalde activiteit organiseren. Het zijn ‘domeinen van burgerschap’ en de kunst is om een goed burger te worden. Thuis ben je lekker burgerlijk, in de private sfeer ben je een burger die een eerlijke boterham verdient, in de publieke sfeer ben je een maatschappelijk actieve burger en in de politieke sfeer ben je een stemmende burger. Iedereen moet vroeg of laat een zekere perfectie in deze vormen van burgerschap zien te bereiken. Het zijn gebieden waarin de burger moet worden getraind.

Heb je die term sferen overgenomen van Peter Sloterdijk?

Die term heb ik inderdaad aan hem ontleend.

‘Fiets maar eens door de stad. Elk gebouw kun je toewijzen aan een van de acht levens- of trainingssferen’

Maar jij ordent de sferen heel anders dan hij.

Peter ordent ze niet allemaal geografisch. Ik wel. Het agoramodel laat zien waar de mens zich bevindt, zodat we vanuit die plaatsbepaling aan de slag kunnen.

Eerlijk gezegd is jouw ordening logischer. Die van Sloterdijk is nogal rommelig.

Jullie woorden, lelijkerds! Pas maar op of ik rinkel met mijn belletje. Die gewoonte om kwaad te spreken over anderen moet je afleren. Sloterdijk had het inzicht om de mens niet te beschrijven als een wezen met een zekere essentie die er altijd is geweest en die bestendig is door alle veranderingen heen. Dat essentialisme wijst Sloterdijk af. Zijn vraag ‘waar is de mens?’ is typisch existentialistisch.

En het existentialisme gaat ervan uit dat de mens zich pas vormt door naar buiten te treden en zich dus van zijn vermeende kern af te bewegen.

Precies, je ontwikkelt jezelf niet door navelstaarderij. Je moet naar buiten, de sferen in.

Je hebt hier een artistimpression liggen van het agoramodel

Die hebben de vrienden van Freedomlab⁴ gemaakt. Wat je ziet is dat de sferen zich afspelen in de verschillende gebouwen die rondom de agora, het centrale plein, zijn gelegen. Ik heb elke sfeer een type gebouw toegewezen. In elke stad vind je gebouwen die gereserveerd zijn voor de levens- en trainingsprogramma's. Er zijn privéhuizen, private gebouwen als fabrieken en winkels, je komt publieke gebouwen tegen zoals het ziekenhuis, en je treft politieke gebouwen aan zoals het gemeentehuis of de Tweede Kamer. Ook de trainingssferen hebben we gebouwen toegewezen. Sport gebeurt bijvoorbeeld in het stadion, religie vindt plaats in de tempel of in de kerk, voor de kunst gaan we naar het museum of het theater en in de school of academie doen we aan filosofie en wetenschap. In die zin kun je de sferen fysiek terugvinden in elke stad en in elk land.

Kun je geografische sferen ook los denken van gebouwen?

Dat kan. In de Griekse tijd hadden sommige sferen bijvoorbeeld nog niet allemaal een eigen gebouw. Omdat het in Athene vaak lekker weer was, hadden ze ook minder behoefte aan overdekte plekken. Alle levenssferen, op de privésfeer na, kon je toen op de agora terugvinden: op dat marktplein handelde men (private sfeer), maakte men maatschappelijke plannen (publieke sfeer) en deed men aan politiek. Er werd politiek bedreven doordat men er beslissingen nam en er recht werd gesproken. Het hele dagelijkse leven speelde zich dus af op de agora. De huizen van de privésfeer stonden er iets verder vandaan, gegroepeerd

⁴ Freedomlab is een denktank in Amsterdam.

rondom de agora. In onze tijd heeft elke levens- en trainingssfeer eigen gebouwen. Fiets maar eens door de stad. Je komt ze allemaal tegen. Elk gebouw kun je toewijzen aan een van de acht levens- of trainingssferen.

Maar hoe zit het dan in de virtuele wereld?

Daar zitten de sferen niet in verschillende gebouwen, maar in verschillende websites. Het is net als met kranten. Kijk maar eens hoe die krantenkaternen heten, ze hebben namen als Sport, Cultuur, Filosofie – of Wetenschap – en Religie. Vaak herken je daar nog iets van die gebouwen in.

Je zegt dat we onszelf in sferen organiseren.

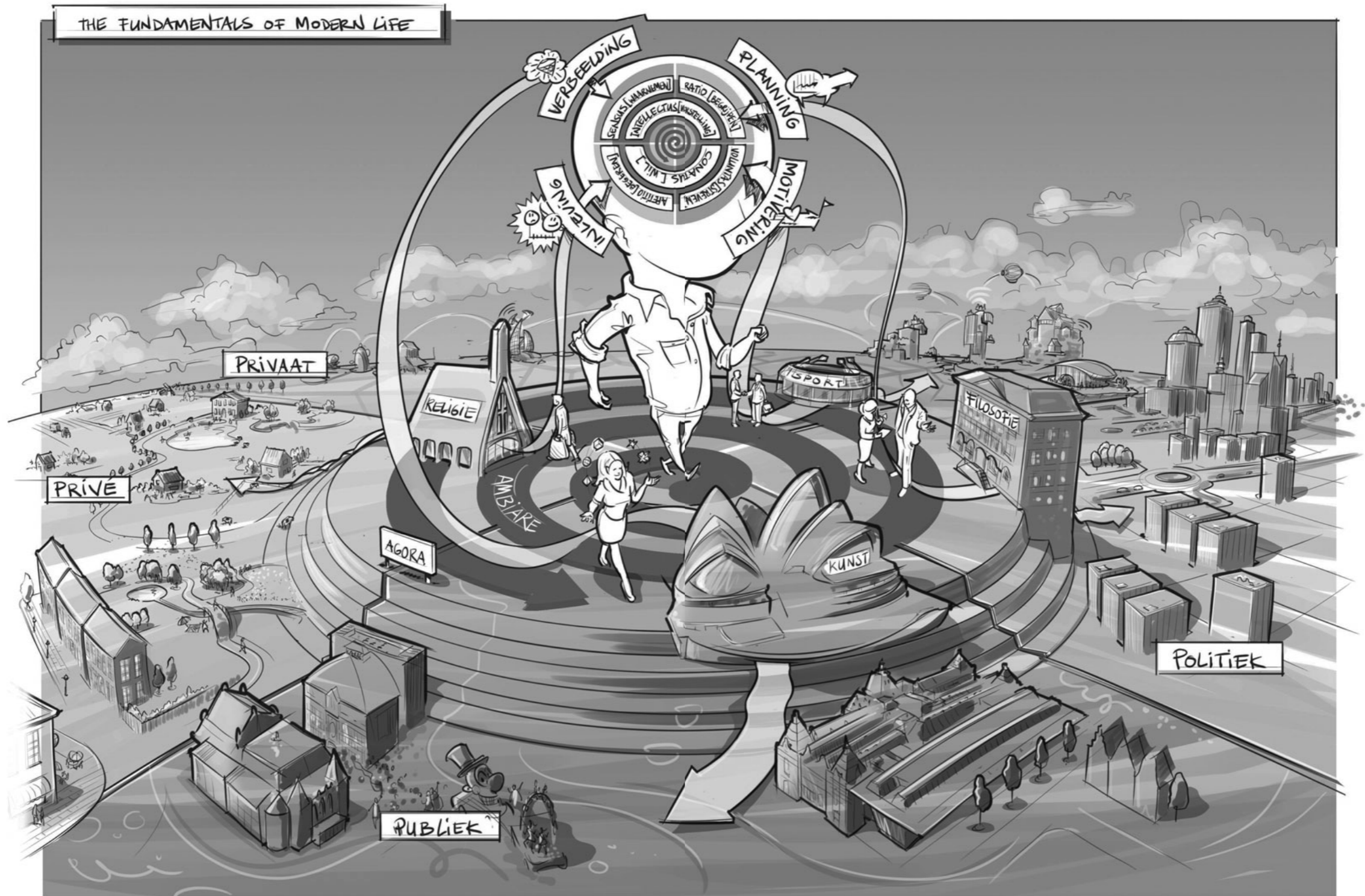
Zo is het.

Heeft 'sfeer' dan ook iets te maken met gezelligheid?

Zeker. Het zijn associatievormen waarbinnen je elkaar gezelschap houdt.

Goed. We hebben dus die vier levenssferen en die vier trainingsprogramma's. En nu? Ik sta bij wijze van spreken ergens op de agora, in mijn leven, en ik kijk eens om mij heen en vraag mij af wat ik moet doen. Wat heb ik dan aan deze indeling?

De bedoeling is dat je er iets gelukkiger mee wordt. Geluk wil je natuurlijk sowieso in je leven. Geluk betekent aan de ene kant dat je gemoedrust hebt, dat het in je hoofd niet een grote chaos is, en aan de andere kant betekent geluk dat je heel effectief bent in wat je allemaal doet en voortbrengt. Deze twee aspecten van geluk kun je organiseren aan de hand van het agoramodel. Want het is inderdaad zo dat als je je privésfeer een beetje op orde hebt, als je snapt

‘Als je de beginselen van de sferen snapt, word je effectief en hopelijk ook gelukkig’

hoe het werkt met je familieleden en je vrienden, dat je dan gelukkiger bent. Als je snapt dat je in de privésfeer geen wetmatigheden kunt aanwenden om dingen af te dwingen, maar dat je het met je eigen charme moet doen, dat belangeloosheid een grote rol speelt. Als je dat soort beginselen van de sferen snapt, word je effectief en hopelijk ook gelukkig.

Geluk is gelukt zijn, zei Aristoteles.

Wie gelukt is in de vier levenssferen, kan inderdaad zomaar iets gelukkiger zijn.

Ietsje maar?

Ja, want bij geluk komt ook het lot kijken. Er hoeft maar iets vervelends in één van die sferen te gebeuren en de hele mikmak begint al te schudden. Maar we kunnen werken aan onze sferen, en we hebben iets om aan te bouwen. Daar gaat het om. Het agoramodel heeft vooral de pretentie om onze navigatie in de veranderlijke wereld zodanig te vergemakkelijken dat we er met volledige gemoedsrust lekker adequaat in opereren.

Zullen we de sferen eens afgaan om te kijken wat hun eigenheid is en hoe we er gelukkig in worden?

Prima.

IV

OVER DE VERWARRING VAN SFEREN EN DE DOMINANTIE VAN SPORT

*‘Van kleingeestigheid naar
grootmoedigheid’*

In het vorige hoofdstuk koppelde je de sferen aan elkaar. In de praktijk lopen sferen echter door elkaar heen, lijkt ons.

In iedere sfeer gelden andere regels. Je kunt ze door elkaar heen laten lopen, maar dan ontstaan er voorspelbare fricties. Je hoeft maar in één sfeer te kliederen met een andere sfeer en het hele leven is in één klap weer veel te moeilijk. Autoriteit is prima in de private sfeer, maar niet in andere levensgebieden. In het bedrijfsleven is hiërarchie functioneel, ook al kun je ook daar beter niet overdrijven. Bedrijven zijn niet democratisch, maar een geheel van regels, spelregels, arbeidsovereenkomsten en contracten waarin je met goed fatsoen een hiërarchisch stelsel van plichten en beloning kunt afspreken. Maar dat model exporteren naar het privéleven en de politiek is een extreme vorm van economisering van alle levensgebieden. En dat is per definitie totalitair. Natuurlijk moeten we de economie onderscheiden van de privé-, de publieke en de politieke sfeer. Totalitarisme is de overvleugeling door één sfeer van alle andere sferen.

‘IS introduceert het gezinsmodel, iets uit de privésfeer, in de politieke sfeer’

Dat doet denken aan de radicale gelovigen van IS die alles vanuit de sfeer van de religie bekijken.

Ik weet niet of ze radicaal gelovig zijn. Vast wel. Ze zijn vooral radicaal verworteld in de privésfeer, denk ik. IS introduceert het gezinsmodel, iets uit de privésfeer, in de politieke sfeer. Het leidt tot een theocratie met een vaderfiguur aan het hoofd. Een ouderwetse opvatting van de privésfeer en een vermenging van privé en politiek dus. Het gezinsmodel is geschikt voor groepjes van tien tot vijftien personen, misschien wel honderd als je de familie heel ruim neemt. Maar niet meer. Je kunt een land met miljoenen mensen niet volgens hetzelfde principe organiseren. Dan zou iedereen vriendschappelijk en gezellig en belangeloos met elkaar moeten omgaan.

Misschien hebben sferen de neiging om elkaar te overheersen?

Dat kan. Het is ieder geval iets waarvoor we moeten waken.

En de trainingsprogramma's? Vallen die ook soms bij elkaar naar binnen?

Op zich is een beetje mode in de programma's niet zo erg. Door de eeuwen heen lag vaak de nadruk op een van de

Verwarring van sferen

Wat gebeurt er als je regels en vooral ook de gewoonten van de ene sfeer klakkeloos toepast op de andere? Kun je daar wat meer voorbeelden van geven? Die vragen legden we René voor aan het einde van een gesprek. Bij de volgende sessie overhandigde hij ons dit lijstje met verwarringen. Het lukte niet meer om erover door te praten, zodat we nu alleen het lijstje nog hebben, dat we hier integraal publiceren.

Privé >< Privaat

- Moeder komt boterhammetjes brengen aan zoonlief op zijn stage.
- Nepotisme: de vrije markt wordt verstoord door privésfeer-allianties.
- Voortdurend bellen met echtgenoot op het werk: de privésfeer houdt de private handelingen op.
- Aan de eettafel spreekt moeder alleen over haar zorgen op het werk.
- In pyjamabroek naar het werk.
- Echtgenoot verlangt geld van echtgenote, omdat hij het diner heeft gekookt.

Privé >< Publiek

- Vier kinderen uit dezelfde familie eisen dat ze samen in een voetbalteam komen.
- Man wordt voorzitter van de vereniging van sigarenliefhebbers en nu vergadert het bestuur elke maand in zijn huiskamer. Zijn vrouw wordt gek van de rook.
- Vrijwilliger bij de zorg komt vaak niet opdagen en gaat er simpelweg van uit dat zijn medevrijwilligers wel zo lief zijn om voor hem in te vallen.

- Tijdens de jaarlijkse Ardennenreis brengen begeleider en scoutinglid de nacht op dezelfde kamer door.
- In zijn autobiografie maakt een schrijver enorme privédingen publiek.

Privé >< Politiek

- Eenkindpolitiek: de politieke sfeer legt grenzen op aan de privésfeer.
- De regering legt een maximumsom op aan ouders die geld aan hun kinderen willen doneren.
- Een politicus die thuisvideo's openbaar maakt.
- Uithuwelijking om politieke macht te verwerven of te handhaven.

Privaat >< Publiek

- Vrijwilligers betalen voor lesgeven op een vereniging.
- Marktwerking in de zorg.
- Mensen betalen voor bloeddonaties.
- Shirtreclame voor de plaatselijke volleybalclub.

Privaat >< Politiek

- Communisme: politiek breekt in in de markt.
- Bedrijven worden groter dan de staat.
- Schröder wordt topman bij Gazprom na zijn presidentschap.

Publiek >< Politiek

- Betaalde mantelzorg.
- Het verbieden van demonstraties.
- Politieke rechtbankprocessen.

‘Individualisme is een heel werkbare, maar tegelijk zeer minimalistische strategie om een maatschappij te vormen’

programma's. Zo is religie lang overheersend geweest. Inmiddels hapt religie in Nederland naar adem. We brengen onze vrije zondag tegenwoordig winkelend door. De publieke sfeer heeft het ook moeilijk. Die sferen moet je wel beschermen, denk ik. Maar ik denk niet dat ze zomaar verdwijnen. Sferen zijn zeer hardnekkig. Ze zijn in vijfduizend jaar min of meer constant. Zoiets sla je niet zomaar neer.

Zijn ze daarom ook geschikt om je voor te bereiden op de toekomst? Omdat je nu al kunt weten dat, wat er ook verandert, er altijd deze sferen en programma's zullen zijn?

Ja, daarom moeten ze in het onderwijs ook een rol spelen. Het onderwijs moet de jeugd namelijk voorbereiden op een wereld die er nog niet is. Wat er straks zal zijn, weet je niet precies, maar je weet nu al dat deze vier trainingsprogramma's en de vier levenssferen nodig zullen zijn, want de samenleving trakteert zichzelf er al millennia op.

Welk programma is eigenlijk in onze tijd dominant?

In onze tijd is sport het bij uitstek prominente trainingsprogramma.